

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 319

İSLAM HUKUKUNDA DİLENCİLİK

Dr. İhsan AKAY

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah TEMİZKAN

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cd. Uğurlu İş Merkezi No: 97/24
Tel: 0 312. 341 00 02 İskitler/ANKARA
(Sertifika no: 14721)

1. Baskı: Ekim 2019

ISBN: 978-605-7570-60-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İSLAM HUKUKUNDA DİLENCİLİK

Dr. İhsan AKAY

Ankara 2019

İhsan AKAY

Diyarbakır ilinin Dicle ilçesinde doğdu. Diyarbakır Modern Fen Lisesini (1985-1986) ve İmam-Hatip Lisesini bitirdi (1988-1989). Bir yıl sonra girdiği el-Ezher Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyat Fakültesinden 1995-1996'da mezun oldu. 1997-2010 yılları arasında İmam-Hatip ve Müftü vekili olarak görev yaptı. 2007 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Dicle Üniversitesi'nde İslam Hukuku alanında “İslâm Hukukunda Engellilerin Durumu” adlı teziyle yüksek lisans (2010) ve “Şâfiî Usûl Geleneğinde İmâm Şâfiî'ye Muhalif Usûlî Görüşler” adlı teziyle de doktorasını tamamladı (2015). Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okutman olarak Arapça dersleri verdi (2011-2015). Aynı fakültede 2015 yılında İslam Hukuku Anabilim dalında öğretim üyesi (Yrd. Doç.) oldu. 2015-2016 yılları arasında Dekan Yardımcılığı görevini yürüttü. İslam hukuku alanında akademik düzeyde çalışmaları bulunan Akay, hâlen Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله وكفى والصلاة والسلام على النبي المصطفى

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ
مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِجَافًا

“İffetlerinden dolayı (kimseden bir şey dilenmedikleri için), bilmeyen onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanursın. Çünkü onlar, insanlardan arsızca/ısrarla (bir şey) istemezler....” (Bakara Sûresi, 2/273.)

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	11
ÖN SÖZ	13
GİRİŞ	17
I. KONUNUN ÖNEMİ	17
II. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI	21
III. YÖNTEM VE KAYNAKLAR	22

BİRİNCİ BÖLÜM

DİLENCİLİĞE DAİR GENEL BİLGİLER

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	29
1.1.1. Türkçede Dilenmenin (Dilenciliğin) Sözlük ve Terim Anlamı	29
1.1.1.1. Sözlük Anlamı	30
1.1.1.2. Terim Anlamı	30
1.1.2. Arapçada Dilenmenin (Dilenciliğin) Sözlük ve Terim Anlamı	32
1.1.2.1. Sözlük Anlamı	33
1.1.2.1.1. İsticdâ/الْمُسْتَجِدَاءُ	34
1.1.2.1.2. Tesevvul/التَّسَوُّلُ	35
1.1.2.1.3. Şehhâze/الشَّحَاذَةُ	36
1.1.2.1.4. Tekeddî/التَّكْدِي	38
1.1.2.1.5. Tekeffe/İstikfâf/التَّكْفُفُ/الاسْتِكْفَافُ	40
1.1.2.2. Terim Anlamı	41
1.2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DİLENCİLİĞİN GECİRDİĞİ MERHALELER	48
1.2.1. Bireysel Dilencilik	49
1.2.2. Örgütsel Dilencilik	57
1.3. MEVZUAT AÇISINDAN DİLENCİLİK	73
1.3.1. Ulusal Mevzuat	74
1.3.2. Batı Devletleri Mevzuatı	78
1.3.3. Arap Devletleri Mevzuatı	80

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN VE SÜNNETTE DİLENCİLİK

2.1. KUR'ÂN'DA DİLENCİLİK OLGUSU -----	91
2.1.1. Kur'ân'da Dilencilik Kavramının Anlam Alanı (Etimolojik Tahlil)91	
2.1.1.1. Dilencilik (Se-e-le/مَسْأَل) Kavramının Sözlük Anlamı -----	93
2.1.1.2. Dilencilik (Se-e-le/مَسْأَل) Kavramının Terim Anlamı -----	99
2.1.1.3. Kur'ân'da Dilencilik (Se-e-le/مَسْأَل) Kavramı ile Yakın Anımlı Kelime ve Kavramlar -----	104
2.1.1.3.1. Mahrûm-----	105
2.1.1.3.2. Fakir-----	108
2.1.1.3.3. Miskin-----	113
2.1.1.3.4. Bâis -----	118
2.1.1.3.5. İmlâk -----	119
2.1.1.3.6. 'Âil -----	120
2.1.1.3.7. Kâni' ve Mu'ter-----	122
2.1.2. Müfessirlerin Dilencilik Meselesine Yaklaşımları -----	125
2.1.2.1. Bakara Sûresi 177. Âyet -----	127
2.1.2.2. Bakara Sûresi 273. Âyet -----	131
2.1.2.3. Zâriyât Sûresi 19. ve Meâric Sûresi 24 ile 25. Âyetler -----	136
2.1.2.4. Duhâ Sûresi 10. Âyet-----	140
2.2. SÜNNETTE DİLENCİLİK OLGUSU-----	152
2.2.1. Dilencililiği Yasaklamayan Hadislerin Kaynak Değeri -----	153
2.2.2. Dilencililiği Yasaklayan Hadislerin Kaynak Değeri -----	163

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNA GÖRE DİLENCİLİĞİN HÜKMÜ

3.1. DİLENCİLİĞİN CAİZ VE VACİP OLDUĞU DURUMLAR-----	183
3.1.1. Hanefî Mezhebinin Görüşü-----	189
3.1.2. Mâlikî Mezhebinin Görüşü -----	195
3.1.3. Şâfiî Mezhebinin Görüşü -----	199
3.1.4. Hanbelî Mezhebinin Görüşü -----	205
3.2. DİLENCİLİĞİN CAİZ OLMADIĞI DURUMLAR-----	213
3.2.1. Mukaddesatı ve İbadethaneleri Vesile Kılarak Dilenmek -----	214
3.2.1.1. Mukaddesatı Vesile Kılarak Dilenmek-----	214
3.2.1.2. İbadethaneleri Vesile Kılarak Dilenmek -----	221
3.2.1.2.1. Hanefî Mezhebinin Görüşü-----	224

3.2.1.2.2. Mâlikî Mezhebinin Görüşü -----	228
3.2.1.2.3. Şâfiî Mezhebinin Görüşü -----	231
3.2.1.2.4. Hanbelî Mezhebinin Görüşü -----	236
3.2.2. Kişinin Çalışma Gücü ve Maddi Durumuna Göre Dilenmesi-----	243
3.2.2.1. Hanefî Mezhebinin Görüşü -----	247
3.2.2.2. Mâlikî Mezhebinin Görüşü -----	255
3.2.2.3. Şâfiî Mezhebinin Görüşü -----	261
3.2.2.4. Hanbelî Mezhebinin Görüşü -----	278
SONUÇ -----	295
KAYNAKÇA -----	307

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
b. : Bin
a. mlf. : Aynı müellif
bk. : Bakınız
c. : Cilt
ev. : Çeviren
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
HİFD : Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
haz. : Hazırlayan
md. : Madde
MÜİFV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
s. : Sayfa
s.a.v. : Sallallahu aleyhi ve sellem
SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü
ty. : Tarih yok
nr. : Numara
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
thk. : Tahkik eden
v. : Vefat yılı
vd. : Ve devamı
yy. : Yayın yeri yok

ÖN SÖZ

Yüce Allah, ezeli hikmetine binaen insanları, ırk, renk ve cinsiyette olduğu gibi sosyal statüleri bakımından da farklı yaratmıştır. Her birini bir dizi imtihana tabi tutarak kimini zengin kimini fakir kılmıştır. Kendisine en yakın olan peygamberlerini bile bu hikmet ve imtihanın dışında tutmamıştır. Sadece bir misal olarak Yakûb (a.s.) yoklukla, kıtlıkla ve göz nuruyla sınanırken Hz. Süleyman (a.s.) kristal bir sarayda dünyada hiç kimseye verilmeyen en ihtişamlı nimetlerle imtihan edilmiştir. İşte dilencilik de varlık ile yokluğun, iffet ile zilletin kıyasıya mücadelesinde dahil bulunan herkesin imtihana tabi tutulduğu meselelerden biridir.

İslâm hukukunun sınırsız sayıdaki meselelerinden biri olan dilencilğe ilişkin hükümlerin genel çerçevesi Hz. Peygamber döneminde belirlenmiş, İslâm hukukçuları tarafından da zamanın şartlarına göre gelen suallere cevaplar verilmiştir. Ancak her şeyden önce bu meselenin fıkıh kitaplarında derli toplu bir şekilde ele alınmadığı görülmektedir. Sâniyen çağımızın kendine münhasır vakalarıyla dilencilik farklı bir boyut kazandığını, ciddi bir problem olarak orta ve uzun vadede daha tehlikeli bir yöne doğru evrilmesinin kaçınılmaz olduğunu söylemek mümkündür. Zira dilencilik geçmişte daha ziyade geri kalmış fakir ülkelerde yaygın ve onlara ait bir sorun görünümü verse de bilhassa örgütsel bir kimliğe büründükten sonra gelişmiş veya zengin ülkelerde biraz daha fazla yaygınlaştığı bir hakikattir.

Öte yandan gelenen noktada dilencilik fakirlik, yoksulluk, hastalık, engellilik ve işsizlik gibi ilk akla gelen birtakım sebeplere bağlamak masumane bir yaklaşımdır. Zira siyasi, ekonomik ve eğitim kaynaklı yanlışlıkları ve daha nice konuları dilencilikğin sebepleri arasında göstermek imkân dâhilindedir.

Fakat dilencilik sadece bu sebepler temelinde değerlendirilecek ve çözümlenecek bir sorun değildir. Birtakım gizli nedenlerin göz ardı edildiği daha ciddi bir vakıa olduğu bilinmelidir. Yine meseleyi sadece dilenen kesime yükleyerek tek yönlü bir problem biçiminde tanımlamak eksik bir tespit olup sorunun çözümüne de pek katkı sunacağı söylenemez. Şöyle ki dilencilere birkaç kuruş vererek iyilik yapma duygularını tatmin eden zengin veya hayırsever görünümlü kesim göz ardı edilmektedir. Dilencilerin, bir şebeke olarak örgütlenmeleri bir yana onları organize eden ve bu işe elverişli şahıslar üzerinde nemalanmaya çalışan dilenci mafyalarının dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Öyle ki söz konusu dilencilik meselesi artık klasik Fıkıh kaynaklarımızın ele aldığı dönemlerden farklılık arz etmektedir. Zira bireysel ve örgütsel dilencilik olmak üzere iki yönü öne çıkan çok boyutlu bir soruna dönüşmüştür. Bu da beraberinde haksızlıklar, mağduriyetler, kriminal suçlar gibi birtakım ciddi problemleri getirmektedir. Meseleye bu bağlamda, İslâm hukuku perspektifinden bakıldığında dilencilik ciddi bir sorun olarak yeniden ele alınıp üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

Ayrıca malum olduğu üzere geçmişe nazaran yaşadığımız çağ, İslâm ülkeleri için tam anlamıyla yıkım ve sefalet görünümü arz etmektedir. Askeri, siyasi ve ekonomik üstünlüğü ele geçiren Batı, birçok ülkenin iç işlerine menfi yönden fiili müdahalelerde bulunarak o ülkelerin maddi ve manevi yönden tahribatının birinci derecede müsebbibi olmuştur. İç savaş, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik krizlere neden olan sömürgeci müdahaleler özellikle Müslüman ülkelerdeki sosyo-ekonomik güç dengelerini tamamen altüst etmiştir. Yukarıda zikredilen sebeplerden dolayı milyonlarca insan kısa bir zaman zarfında işsiz, güçsüz ve evsiz-barksız kalmıştır. Bu da onları, canlarını kurtarmak, bir mesken edinmek veya bir lokma

ekmek kazanmak için hem kendi ülkelerinde hem de göç ettikleri ülkelerde el açmak zorunda bırakmıştır. Bu noktadan hareketle kahir ekseriyetinin Müslüman olan ve insanlardan bir şey talep eden bu insanlara dilenci denilebilir mi? İslâm hukukuna göre dilencililiğin hükmü nedir? Günümüzde farklı bir boyut kazandığı görülen dilencilik yeniden tanımlanabilir mi? Dilencilik meşru bir meslek olarak kabul edilebilir mi? Dilencilere yardım etmenin veya etmemenin sevabı veya vebali var mıdır? Yöneticilerin konuya ilişkin dinî ve/veya sosyal sorumlulukları nelerdir? Allah, Kur'ân ve Peygamber adını anarak veya mescitler gibi kutsal mekânları mesken tutarak dilenmenin hükmü nedir? Yeni bir boyut kazanan örgütsel dilencililiğin önlenmesine yönelik tavsiye ve öneriler neler olmalıdır? gibi meselenin özüne ilişkin sualler cevaplanması gereken sorulardır. İşte bu çalışmada dinî, sosyal, kültürel siyasal ve ekonomik yönleri bulunan dilencilik olgusu; mezkûr durumlar ve sorular esas alınarak Kur'ân ve Sünnet perspektifinden fikhî boyutuyla ele alınmıştır.

Çalışmamız daha ziyade İslâm hukukuna göre dilencililiğe dair hükümleri ele almaktadır. Araştırma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmı konunun önemi, sınırlandırılması, kaynaklar ve metot hakkındadır. Birinci bölümde dilenmenin kavramsal boyutu, tarihten günümüze kadar geçirdiği aşamaları, Türk, Avrupa ve Arap mevzuatındaki yeri gibi konulara yer verilmiştir. İkinci bölümde dilencilik meselesinin İslâm hukukunda ele alınışını sağlam bir zemine oturtmak ve sağlıklı bir kritiğe tabi tutmak için Kur'ân ve Sünnette dilencilik olgusu, Kur'ân özelinde konuyla ilgili kavramların anlamları, haberlerin kaynak değeri incelenmiş bu bağlamda ayrıca Tefsir ve Hadis âlimlerinin yaklaşımları tespit edilerek değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise İslâm fikhında dilenmenin hükümleri ele alınmıştır. Böylelikle dilencililiğin caiz olduğu ve

olmadığı durumlara yönelik mezheplerin görüşleri tespit edilerek günümüzün yeni koşullarıyla birlikte genel bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bundan mütevellit dilenmenin hükümleri üzerindeki yansımaları ve etkileri ortaya konmuştur. Çalışmada ayrıca dilencililiğin bireysel suç olmakla birlikte örgütsel bir suça dönüştüğü, dolayısıyla İslâm hukukundaki mevcut hükümleriyle birlikte örgütsel suçlara göre yeniden gözden geçirilmesinin elzem olduğu sonucuna varılmıştır. Bu hususta bazı araştırmacıların tavsiyelerine ilaveten birtakım yeni öneriler de takdim edilmiştir.

Çalışmama, bize hidayet ihsan eden ve bilmediklerimizi öğreten Rabbime tekrar tekrar sonsuz hamd-u senâlar ederek son vermek istiyorum. İlim-irfan elde etme yolculuğumda en büyük destekçilerim olan ebeveynime ve ilim tahsilimde bana bir tek harf bile öğreten muhterem hocalarıma sonsuz şükranlarımı arz ediyorum. Bu çalışmanın tashih edilmesinde maddi ve manevi katkıları bulunan, üzerime hakkı geçen ve teşekkür etmem gereken herkesi saygı ve muhabbetle yâd etmeyi bir borç telakki ediyorum. Ayrıca çalışmalarımın yoğunluğuna katlanarak manevî açıdan destek olan vefakâr eşime ve yine yoğun çalışmalarımın yoğunluğundan dolayı yeterli zaman ayıramadığım çocuklarıma çok teşekkür ediyorum. Son olarak bu çalışmanın basımı ve yayımlanmasındaki ilgi ve alakalarından dolayı Fecr Yayınevi'nin müdürü Sayın Hüseyin Nazlıyayın Bey'e ve ekibine şükranlarımı sunuyorum.

Gayret bizden tevfiğ Yüce Allah'tandır.

İhsan AKAY
Diyarbakır 2019